

Izr. prof. dr. Helena Dobrovoljc

O načelih pravopisne prenove

Predavanje

1. Javna razprava kot generalka

Odločili smo se, da 4. Pravopisni kolokvij namenimo pojasnilom na izjavo Komisije za slovenski jezik v javnosti na SAZU in posamezne druge pripombe v tem času, ki kažejo na napačne interpretacije kodifikacijskega procesa. Vse pripombe jemljemo resno, četudi temeljijo na napačnem razumevanju kodifikacijskega procesa.

Če je predlog pravil dan v javno razpravo, to pomeni, da se pripombe po njej pregledajo, ovrednotijo in vključijo v sklepno revizijo tam, kjer so strokovno utemeljene. In če naj bodo pravila notranje usklajena, jih ni mogoče popravljati le parcialno, poglavje za poglavjem, temveč jih je mogoče presojati tudi kot celoto šele v sklepni fazi.

Takšno organiziranje javne razprave ni novost, temveč nadaljevanje že znane kodifikacijske prakse. Namreč tudi *Načrt pravil za novi slovenski pravopis* iz leta 1981 je bil poslan v javno razpravo z besedami:

»V Načrtu je morda preveč dvojnic. Od javne razprave pričakujemo, da bo nakazala, v katero smer bi bilo bolje iti, in predlagala odpravo katere izmed njih, saj dvojnice pravzaprav obremenjujejo spomin in delajo pisavo neenotno. Javna razprava bo morda prav tako dala pobudo za boljše rešitve in izpopolnitve.«

(*Načrt pravil za novi slovenski pravopis 1981*, str. 6)

Zavedajoč se, da je pomemben del knjižnega jezika uskladitev z družbo, so koraki kodifikacijskih teles ob tem navadno preiščeni. Mislimo, da so prav **postopnost**, **sprotno seznanjanje s predlogi** in **odprta diskusija** o nejasnih mestih ta kodifikacijski proces odprli najširšemu krogu uporabnikov doslej.

Zato so absolutne trditve, da ni bila upoštevana niti ena pripomba iz javne razprave, približno take, kot če bi gledalci ocenjeval predstavo po generalki, ne po premieri.

2. Kaj vse vključuje gradivo za revizijo

Celovita revizija po dokončanih poglavjih vključuje več vrst gradiva:

1. interne pripombe delovne skupine, ki so nastale zaradi potrebnih uskladitev med poglavji;
2. gradivo, pridobljeno v tem času z različnimi raziskavami, ki jih je spodbudila tudi naša poizvedba (npr. o izgovarjavi kratic ali izreke tudi s perceptivni testi);
3. pripombe javne razprave v letih 2019–2026 (za predstavo: vseh pripomb je približno 3700, pripomb iz peticije za pisanje praznika *božič* z veliko začetnico je 387, v razpravi za zamudnike februarja 2026 pa smo prejeli še približno 250 odzivov);
4. v revizijo spadajo tudi druge opažene neuskklajenosti.

Za predstavo:

Prvo objavljeno poglavje je bilo poglavje *Pisna znamenja* leta 2019. Nanj smo prejeli 312 pripomb, v razpravi za zamudnike pa še 25.

[K220] Če imamo levo poševnico (*/*), zakaj ne bi imeli še desne (**), izraz poševnica nazaj je malce trapast.

upoštevano

[K221] lojtra ali ključnik (#): Ta dva izraza nista sopomenki, zato vmesni ali ni pravilen, no, odveč je vse za »lojtro«. Tako smo namreč menili na začetku, ko se je to pri nas šele uveljavljalo, v zadnjih letih pa je ločevanje jasno: # je lojtra in gumb na telefonu, ključnik je pa # + beseda, ki jo tak ključnik označuje, npr. #pravopis. Torej lojtra ob sebi ne zahteva ključne besede, sama zadošča: pritisnite lojtro + klični ..., ključnika pa brez ključne besede (verjetno od tod tudi njegovo ime) ni: »#« nikakor ni isto kot »#pravopis«.

[K222] Šuper, veliko delo ste opravili, ta pravila smo potrebovali, saj je v rabi zelo veliko nedoslednosti.

upoštevano

[K245] Ne bi bilo odveč opozoriti, da pa cifre in krožca pri temperaturi ne pišemo stično, ker ravno to je pogosta napaka, takle zapis: 5°C ali 5° C.

upoštevano

[K246] Glede na to, da se »stopinja« kot ena redkih merskih enot piše stično s številko, se mi zdi nelogično, da se, ko se ji pridružita Celzij ali Fahrenheit, zapiše s presledkom po številki, tj. stično s simbolom C ali F. Ali ne bi bilo bolj smiselno ohraniti stičnost?

upoštevano

V revidirani različici je poglavje razširjeno za približno polovico prvotnega obsega. Upoštevana je bila večina predlogov, zlasti predlogi strokovne javnosti – matematikov, strokovnjakov tehniških strok in lektorjev, ki se specializirajo za naravoslovna besedila.

Znamenja za temperaturne in kotne stopinje (°) ter kotne minute (′) in sekunde (″)

{57} Znamenje za stopinjo je (°). Na Celzijevi in Fahrenheitovi temperaturni lestvici izražamo temperaturo z enotama **stopinja Celzija (°C)** in **stopinja Fahrenheita (°F)**. Znamenje za stopinjo pišemo desnostično s simbolom enote, med številčno vrednostjo in enoto pa je presledek:

- **5 °C** – pet stopinj Celzija
- **32 °F** – dvaintrideset stopinj Fahrenheita

	Pri naštevanju in v besednih zvezah ravnamo enako kot pri izražanju z besedami, npr. 5–10 °C – pet do deset stopinj Celzija.
	Pri izražanju temperature s kelvini uporabljamo samo črkovni simbol K: temperatura 300 K .

{58} Pri natančnem zapisu **koordinat točk na zemeljskem površju** poleg stopinj (°) uporabljamo tudi kotne minute in kotne sekunde, ki jih označujemo z znamenjema **črtico (′)** in **dvojno črtico (″)**. Vsa tri znamenja pišemo levostično za številko (**46° 03′ 12″**), npr.

- **Koordinate središča Ljubljane so približno 46° 03′ 12″ S, 14° 30′ 18″ V** – 46 stopinj, 3 minute, 12 sekund severno in 14 stopinj, 30 minut, 18 sekund vzhodno

{59} Znamenje za stopinje uporabljamo tudi pri **označevanju kotov** oziroma obsega pogleda v prostoru. Pišemo ga levostično s številko, npr.

- **pod kotom 100°** – 100 stopinj
- **Polni kot meri 360°** – 360 stopinj

{60} **Posebnost**

V pridevniških izpeljankah iz zvez tipa **100°** oz. **100 stopinj** stopinj ne zapisujemo z znamenjem, ampak z besedo, med njo in številko pišemo vezaj: **90-stopinjski kot, 180-stopinjska kamera**.

	Zapis z znamenjem za stopinje je razširjen v tehničnih in strokovnih besedilih, npr. Kamera omogoča 180° pogled na okolico .
---	---

To je konkreten primer, da javna razprava ni bila zgolj formalnost, temveč del dejanske strokovne revizije.

3. Izhodišče prenove: raziskava, opis, normativno vrednotenje

Pri prenovi smo se bili prisiljeni spoprijeti z dejstvom, da slovnica ni bila posodobljena že pol stoletja in da veljavna pravopisna pravila iz leta 2001 vsebinsko izvirajo iz osemdesetih let 20. stoletja.

Temeljni cilj pravopisne preнове je bil zato v prvi fazi opisati vse, kar se pojavlja v knjižnem jeziku, torej ne kar v jeziku nasploh, kot se skuša prikazati, nato pa ob končni reviziji to normativno vrednotiti in oblikovati čim bolj naučljiv in zapomnljiv sistem pravil. Te korake smo javno predstavljali večkrat.

Raziskava pisnih praks – ali, če uporabim skoraj kriminalizirani izraz, raziskava rabe – je nujni del preнове vsakega priročnika knjižnega jezika. A ne edini: vsak pravopis raste iz prejšnjega (torej tradicije) in ima oporo v sistemu.

Če se torej v pravopisu pojavi opomba o pogovorni rabi, to ni zato, ker bi imel pravopis ambicijo normirati pogovorni jezik, ampak zato, ker se ta prvina pogovornega jezika pogosto pojavlja v knjižnem jeziku. Za to sta mogoči vsaj dve razlagi: ali se je občutek za normo razrahljal ali pa gre za pogosto napako. Oboje je za normativni priročnik ne le pomembno, ampak tudi značilno.

Opozarjanje na mejne, neknjižne ali nestandardne primere ni novost. V pravopisih in slovenskih normativnih slovnica h ga poznamo skozi celotno 20. stoletje.

Slovenski pravopis 2001

794 V neknjižnem pogovornem jeziku se za *c j č ž š dž* rabi tudi končnica *-om*, npr. z *brucem*; knjižno je *brucem*.

862 Pomni

Izrazov *doktor, profesor* ipd. pred lastnim imenom **neknjižno včasih ne sklanjamo** z glasovnimi končnicami (oz. ne pregibamo s priponami): z *doktor Veselkom* ° z *doktorjem Veselkom*; s *profesor Korenom* ° s *profesorjem Korenom*; **neknjižna** je torej tudi moška oblika samostalnika namesto ženske v zvezah kot *doktor Marja Boršnik* ali *doktor Boršnikova* (prav je *doktorica Marja Boršnik, doktorica Boršnikova*). **Neknjižno** je tudi tako nesklanjanje pri dveh občnih imenih: *gospod profesorja, gospod inženirja* (prav je *gospoda profesorja, gospoda inženirja*).

785 2. Daljšanje s *t*

Neknjižno se s *t* podaljšujejo tudi osnove na *-o*, npr. *Marko* °-*ta*, *sinko* °-*ta*; **neknjižna ljudska** je podaljšava s *tpri* imenih na *-a* (*Miha* -*ta*) ipd.

4. Pravila in dedukcija

Pravopis ne sledi zgolj rabi tudi zato, ker se mora – v nasprotju z leksikalnimi analizami, ki gradijo slovar knjižnega jezika – ukvarjati tudi s primeri, ki so v rabi zelo redki ali jih v korpusih skoraj ni.

Takšni primeri kažejo mejo gradivsko induktivnega normiranja. Pravopisna kodifikacija mora zato v nekaterih primerih delovati tudi deduktivno. Na podlagi obstoječih pravil, analognih tipov in sistemskih možnosti mora pripraviti priporočila tudi za oblike, ki jih raba šele občasno potrjuje ali jih sploh ne more množično potrditi.

Ta **deduktivnost** je v laični predstavi pogosto povezana s **predpisovalnostjo**, ob njej pa se pojavlja še ena predstava: da naj bi bil knjižni jezik v pravopisu prikazan strožje kot v drugih priročnikih knjižnega jezika.

Vendar pa **ne gre za razlike v priročnikih**, gre za **razlike med jezikovnimi ravninami**: zapis prikazujemo strožje kot kolokabilnost, oblike imajo eksaktnejša pravila kot skladnja ... Vsi priročniki pa naj bi se poenotili pri tem, ali je *kitajski zid* pisan z malo ali veliko začetnico, in kako izgovorimo števniki *dvanajst*. Tovrstne dvojnosti knjižnega jezika ne bi bilo mogoče strokovno utemeljiti.

5. Prvi rezultati revizije

Nekatera pravila so bila interno že revidirana, nekatere pomanjkljivosti so bile odpravljene, druga pa še čakajo na obravnavo. Predvsem pa je treba pravila v tej fazi obravnavati kot celoto.

Naj navedem nekaj odločitev ob reviziji poglavja o začetnici:

- Prva je poenostavitev zapisovanja **izlastnoimenskih** pridevnikov na *-ov/-ev* in *-in*, kadar v zvezah s samostalniki tvorijo strokovna in frazeološka poimenovanja. Gre za odmik od starejših razlag, ki so zaradi vrstnega pomena teh pridevnikov zahtevale zapis z malo začetnico. Po reviziji se uveljavlja enotnejši zapis: *Hipokratova prisega*, *Aspergerjev sindrom*, *Mozartova kroglica*, *Ahilova peta*.
- Druga odločitev je uvedba razlike med **vzdevki**, ki nadomeščajo imena, in **perifraznimi** poimenovanji, ki jih ne rabimo samostojno, ampak ob imenu, pristavčno. Uporabimo jih takrat, kadar želimo z metaforo ali opisom ponazoriti lastnost, videz, kraj bivanja osebe ali tudi kake predmetnosti oziroma pojma. Iste perifraze lahko uporabljamo za več oseb ali stvarnosti: *Simon Gregorčič*, *goriški slavček*, ali *Japonska*, *dežela vzhajajočega sonca*. Na meji je še vedno *Sončni kralj*, ki nastopa v obeh vlogah. Izločena bo *Črna kraljica*, umaknjen pa bo tudi nesrečni *doktor Fig*, ki v tako preoblikovani obliki (nastali dejansko iz samostalnika *figa*) sicer živi – predvsem kot Prešeren »obiskovalec« otrok v slovenskih vrtcih.
- Četrta odločitev se dotika tipa zveze **osebnega imena z občnoimenskim jedrom** *kralj Matjaž*, *dedek Mraz*, *kraljevič Marko*. Dvojnico *kralj/Kralj Matjaž* je uvedel Slovenski pravopis 2001 zaradi prehoda iz Breznik-Ramovševega *Kralj Matjaž* v bolj običajen zapis *kralj Matjaž* – z malo začetnico. V različici za javno razpravo je nismo umaknili, po celovitem pregledu istovrstnih osebnih imen je odločitev – od *mačka Murija* do *nadangela Gabrijela*, od *sovice Oke* do *ribe Faronike*. Poenotena bo torej mala začetnica jedrne sestavine, kar se pojavlja kot problem pri nekaterih zemljepisnih (*park Tivoli*, *rt Horn*), še bolj pa stvarnih (*H/hotel Lev*) imenih.
- Peta odločitev zadeva **mitološka** bitja. Ponovno so bile pregledane različne skupine mitoloških bitij, individualnih in skupinskih, in sprejeto je bilo enotno zapisovalno merilo: z malo začetnico pišemo poimenovanja skupin oziroma vrst bitij, kadar ne gre za enega konkretnega referenta, na primer *titani*, *kiklopi* (toda *kiklop Polifem*), *sibila* 'prerokinja' (proti *Sibila* |osebno ime ene od prerokinj|) in podobno.

O znamkah in izdelkih smo veliko že pisali: gre za večdenotativna imena in za pomenski prenos, ko govorimo o izdelkih, konkretno predmetnostjo ... Pripombe KSJJ SAZU tipa »Po novem bomo proti bolečini jemali *Aspirin*, pili *Coca-Colo* in pekli v posodi, ki je premazana s *Teflonom*. Predlog novih pravopisnih pravil je zasnova za prvi slovenski pravopis v zgodovini, ki bi se jezikovno prilagajal praksi in diktatu gospodarskih subjektov.« so rezultat površnega pregleda in zavajajoče, saj tudi pogled v slovar pokaže, da je med znamko in izdelkom narejena ločnica.

<p>Imena izdelkov in znamk</p> <p>(95) Prvo ali edino sestavino zaščitenih ali lastniških imen ter znamk različnih tipov industrijskih izdelkov in storitev pišemo z veliko začetnico, pri tem upoštevamo uradni zapis: Adidas, Alpsko mleko, Argeta, Aspirin, Coca-Cola, Cockta, Ford, Fructal, Moneta, Nokia, Paloma, Pips, Suzuki Vítara V6, Teflon, Visa, Zelene doline.</p> <p>(96) POSEBNOSTI</p> <p>1. Posebno skupino imen izdelkov predstavljajo imena zdravil in farmacevtskih izdelkov, ki jih pišemo z veliko začetnico, saj so zaščiteni kot industrijska lastnina: Aspirin; Calpol, Lekadol; Diverin, Ibubel. Z malo začetnico pišemo njihove farmacevtske učinkovine: acetilsalicilna kislina; paracetamol; ibuprofen.</p> <p>2. Kadar poimenovanje nastane iz imena izdelka ali iz znamke in ne zaznamuje določenega izdelka, temveč vrsto, ga pišemo z malo začetnico, npr. poimenovanje kalodoni v pomenu 'zobna pasta, krema' je nastalo iz imena izdelka Kalodont; poimenovanje šelešamer v pomenu 'trši risalni papir' je nastalo iz znamke papirja zahodnonemške tovarne Schoellershammer. Tako še celofan, pips, selotejp, tetrapak ipd.</p> <p>3. Iz tehničnih in avtomobilskih znamk pogosto nastanejo tudi enakozvčna imena serijskih izdelkov, ki jih pišemo z malo ali veliko začetnico, npr. Ford (oseba, podjetje, znamka), Fordford (izdelek) – ford (vrsta vozila).</p> <p><small>✎ V grafičnih zapisih so zaščiteni ali lastniška imena pogosto pisana tudi s samimi malimi črkami (npr. adidas, amazon, facebook, twitter), vendar tega ne prenašamo v besedilno rabo. Besedilno so znamke pisane z veliko začetnico: Adidas, Amazon, Facebook, Twitter.</small></p>	<p>Volkswagen Volkswagna Status: Predlog</p> <p>IZGOVOR: [fólksvagen], rodlinik [fólksvagna] BESEDNA VRSTA: samostalnik moškega spola PRAVOPIŠNA OZNAKA: stvarno ime</p> <p>Ponazorila</p> <p>[podjetje]: Volkswagen bo predstavil nov model električnega avtomobila; Pri Volkswagnu razvijajo električno mobilnost kot prilastek Ime podjetja Volkswagen v prevodu pomeni »ljudsko vozilo«; predsednik koncema Volkswagen; avtomobili iz nemške avtomobilske tovarne Volkswagen</p> <p>[znamka]: kot prilastek zastopnik za vozila znamke Volkswagen; Peljala sem se s kombijem znamke Volkswagen navadno z malo začetnico volkswagen [vozilo znamke Volkswagen]: podvozje Volkswagna/volkswagna; Dirkač bo vozil Volkswagen/volkswagen tudi živostno Vozi Volkswagna/volkswagna</p>
--	--

6. Ženski priimki

Pri ženskih priimkih bo končna odločitev oprta na dosedanje znanstvene objave in raziskavo, ki je v teku. V tej fazi pa je mogoče poudariti nekaj izhodišč.

1. Rabe *Novak je rekla* niso spodbudili jezikoslovci.
2. Konverzija moškega priimka v priimek ženskega spola, če je ta ob jedru ženskega spola, je predstavljena v razpravah jezikoslovcev starejše generacije (J. Orešnik, [O desnem prilastku v slovenščini](#), *Jezik in slovstvo* 7/8, 1985; J. Toporišič, *Nova slovenska skladnja* (Desni prilastek, str. 47), 1982; M. Križaj-Ortar, [O samostalniškem prilastku v imenovalniku](#), *Jezik in slovstvo*, 1984).
3. Pojavljajo se interpretacije, da zvezo imena in priimka lahko primerjamo z zvezo *gora Triglav*, v kateri je prilastek navadno nesklonljiv (*na gori Triglav*). Če sledimo ugotovitvam češke in slovenske skladnje, da jedro, ki označuje biološko živo, ni primerljivo z jedrom, ki označuje neživo, je taka primerjava neustrezna (Križaj Ortari, 1984; V. Šmilauer, *Novočeská skladba*, Praga, 1969).
4. Pomensko je *gora Triglav* zveza, v kateri drugi člen identificira prvi člen (vrsta), medtem ko je imenu *Ivanka* priimek *Mežan* dodeljen umetno, in sicer kot osebna priimkovna (onomastična) sestavina. Ne gre za navaden desni prilastek. [Orešnik](#) jo zgodovinsko razlaga kot pripadnost: *Ivanka od Mežana, Mežanovih* > *Ivanka Mežan*.
5. Jezik se spreminja na način, da so spremembe v njem pogojene z jezikom samim. Govorci, ki tvorijo družbo, spreminjajo jezik na osnovi šablon, ki so v jeziku. To je

odraz njegove živosti. Od jezikoslovcev se pričakuje, da jezik dojemamo v vseh razsežnostih.

6. V *Pravopisu 8.0* je zaradi generacijskih in nazorskih razlik raba, ki jo slovar slovenskega pravopisa kodificira, omejena s pojasnilom, ki opozarja, da tako zgradba *Novakova je rekla* kot tudi *Novak je rekla* v ni sprejeta kot nevtralna. In da je druga nezaznamovano rabljena ob imenu ter poklicnem, vljudnostnem, akademskem ali kakem drugem nazivu: *Mojca, učiteljica, gospa, profesorica Novak*.
7. Slovenska teorija prevzemanja temelji na načelu, da pri osebnih imenih spol sledi naravnemu spolu (*Saša m/ž*), pri čemer izvor imena nima vloge; enako velja za prevzete priimke (*Curie, Christie*).

CITAT:

»Pri *Ivanka Mežan* je bilo zaradi priimkododeljevalnih običajev in predpisov skladenjsko in pomensko razmerje med krstnim imenom in priimkom vsaj prvotno zapleteno, namreč '*Ivanka*, ki je od *Mežanovih*, od *Mežana*' (prim. *Ivanka Mežanova*, starejše *Ivanka Mežanka*) ipd., odtod pa je možna skrčitev le po tipu *pismo Kolar*. Podobno *gospa Mežanova* > *gospa Mežan*, *družina Mežanovih* > *družina Mežan*, *vila Mežanovih* > *vila Mežan*. Če se tip *pismo Kolar* še krči, tako da se jedro zamolči, gre novo jedro iz desnega prilastka po ničti sklanjatvi: od (*sošolke*) *Mežan se nismo poslovili*, pri (*družini, kmetiji*) *Mežan so klali*.« (Orešnik 1985)

Zato je treba vprašanje priimkov obravnavati **raziskovalno, sistemsko in zgodovinsko** – ne kot vprašanje trenutnega vtisa ali vrednostne sodbe.

7. Odprtost postopka in njegove omejitve

- argumentiranost
- raziskave
- objave
- empirična podprtost
- širša strokovna skupnost (geografi, terminologi)

Ob tem je pomembno poudariti tudi, da odprtost kodifikacijskega postopka ne pomeni, da mora biti vsaka pripomba samodejno sprejeta.

Pripombe so tudi medsebojno **nasprotujoče si**; nekatere so strokovno utemeljene in imajo zaledje v raziskavah avtorja ali skupine, njihovo sklicevanje na rabo je empirično podprto, druge ostajajo na ravni osebnega mnenja ali presoje. Ni naključje, da mora prijavitelj raziskovalnega projekta navesti svoje reference in s tem dokazati, da je poznavalec področja. Zakaj bi bilo pri projektih, kakršen je pravopis, drugače? Naloga delovne skupine je, da pripombe presoja glede na argumentacijo, ne pa glede na provenienco udeleženca v razpravi.

Pričakovano je tudi konsenzualno odločanje. V nekaterih primerih pa se skupina, v okviru katere je konsenz pričakovan, **razširi** tudi na širšo skupino:

(1) Tako bo odločitev o pisanju krajevnih zemljepisnih imen potekala v dogovoru z geografi oziroma s [Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije](#).

Pri tem naj omenim, da pri odločitvi, kateri od predlogov, ki so predstavljeni v brošuri [Živim v Bukovem Vrhu pod Bukovim vrhom](#) (2020), bo izbran, ni šlo za kako tekmovanje ekip v okviru Pravopisne komisije, kot bi bilo mogoče razumeti iz izjave KSJJ SAZU. V končni fazi smo za javno razpravo izbrali predlog, ki je pri pisanju naselbinskih imen najbolj tehnično odpravljal izjemo in ki sledi praksam v primerljivih jezikih. Odprava izjeme se zdi močan argument.

(2) Podobno velja za vprašanje, ali je *slovenska Istra* ime ali ne. To ni v domeni pravopisa. Pravopis pove, kako imena pišemo; o tem, katera poimenovanja imajo status zemljepisnega imena, pa odločajo ustrezne geografske in upravne stroke. Pri *slovenski Istri* gre za zdaj za razlikovalni pridevniški dodatek ob imenu, pobudo za novo ime pa bi morali podpreti tudi štirje občinski sveti slovenskih obalnih občin. Povezava: [Ponovno o »slovenski« oz. »Slovenski Istri«](#).

V nadaljevanju še o nekaterih drugih pripombah in interpretacijah.

8. Nesprejemljiva opisnost?

Ni jasno, zakaj bi moral sodobni pravopis nujno izključevati opisne elemente.

V eni od pripomb beremo:

»V pravopis ne spadajo nedorečeni opisi, pogostnostne opombe in dvojnice, zlasti tam, kjer je potrebna jasna norma – na primer v strokovni terminologiji. Prav tako v njem ni prostora za opisovanje različnih možnosti, ki jih uporabljajo govorniki, brez jasne usmeritve.«

Toda pravopisa danes ne uporablja samo visoko usposobljen jezikoslovec vodnik. Uporablja ga zelo širok krog uporabnikov. O njihovih zadregah ob skopih pravilih pričajo

tudi vprašanja uporabnikov v Jezikovni svetovalnici, npr. uporabnik pravilo citira, vendar v njem ne najde pojasnila za svoj konkretni primer.

Jezikovna svetovalnica

Vprašanje:

Kako pravilno sklanjamo priimek *Spransky – Spranskega* ali tudi *Spranskyja*? Slovenski pravopis je pri tem rahlo nejasen, pravi namreč:

2. Tuja lastna imena na [-ski] ipd. iz neslovanskih jezikov se večinoma sklanjajo po prvi moški sklanjatvi, nekatera s slovansko podstavo pa tudi po četrti: *Tedeschi -ja, McClosky -ja, Kreisky -ja* ali *-ega* proti *Vranitzky -ega, Hradetzky -ega, Chomsky -ega, Neweklowsky -ega*.

Če pravilno razumem, se torej tudi večina imen s slovansko podstavo na *-ski* sklanja po 1. moški sklanjatvi, torej bi bilo pravilno tudi *Spranskyja* poleg *Spranskega*. Mislim sicer, da je to ime tipa *Chomsky Chomskega*. Ali obstaja pravilo o tem, katere slovanske priimke na *-ski* sklanjati po 1. moški in katere po 4. moški sklanjatvi?

Zato mora biti pristop drugačen. Pravilo mora biti dovolj kratko, da je uporabno, vendar ne tako skopo, da sproža nova ugibanja. Opisni elementi niso nasprotje norme, če so jasno umeščeni. Lahko pomagajo pokazati, kje je knjižna raba, kje so mejni primeri, kje gre za slogovno zaznamovanost in kje za neknjižnost.

Pravopis 8.0

Prezeta imena četrte moške sklanjatve

{56} Izpridevniški priimki moških oseb iz slovanskih jezikov imajo različne končaje. Po pridevniški sklanjatvi sklanjamo zlasti tiste, pri katerih prepoznamo pridevniški izvor, četudi v pisnem končaju niso povsem vzporedni s slovenskimi pridevniki, npr. **-ski, -ški, -čki, -cki, -ki, -ni**: rus. **Černiševski**, rod. **Černiševskega**; polj. **Mościcki** [moščícki], rod. **Mościckega** [moščíckega]; rus. **Gorki**, rod. **Gorkega**; rus. **Navalni**, rod. **Navalnega**.

{57} POSEBNOSTI

1. Izpridevniške priimke na *-ov/-ev* sklanjamo po prvi moški sklanjatvi (rus. **Stroganov**, rod. **Stroganova**), enako kot v slovenščini: **Pengov**, rod. **Pengova**.
2. Nekatero redke slovanske in tuje priimke, ki imajo posamostajene pridevniške enakozvočnice (**mali, suhi**), sklanjamo po prvi moški sklanjatvi in osnovo podaljšujemo z *j* (**Mali**, rod. **Malija**; **Suhy**, rod. **Suhyja**) ali pa sta možnosti sklanjanja obe – prva ali pridevniška (**Pokorni**, rod. **Pokornija/Pokornega**).

 Na izbiro sklanjatve lahko vpliva tudi lokalna raba ali rodbinska navada.

Sodobni pravopis zato ne more biti **samo seznam prepovedi**. Biti mora tudi priročnik, ki uporabniku pojasni, zakaj je neka rešitev priporočena, druga omejena, tretja pa zavrnjena.

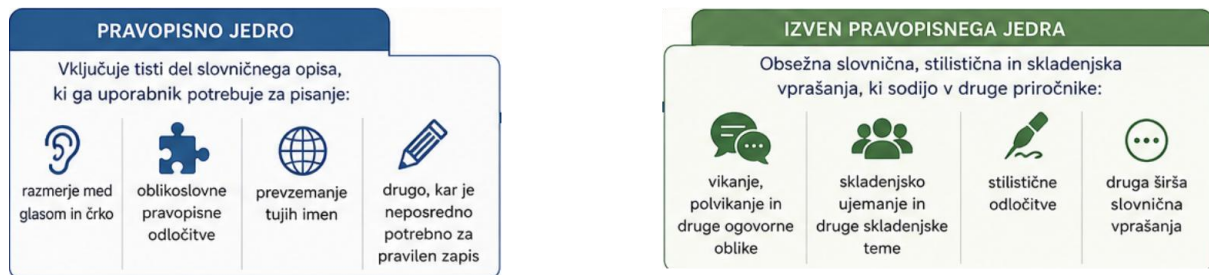
9. Koliko slovnice v pravopisu

Posebej zanimive so pripombe, ki so si med seboj v nasprotju. Prej je bila omenjena opomba, kaj vse ne spada v pravopis, na drugi strani pa isti ali drugi uporabniki pričakujejo, da bo pravopis odgovoril na vse slovnične, stilistične in skladenjske zadrege.

»Mnogo stvari manjka, npr. opredelitev vikanja, polvikanja, vsaj omemba drugih ogovornih oblik.«

»V pravopis ne spadajo nedorečeni opisi, pogostnostne opombe in dvojnice, zlasti tam, kjer je potrebna jasna norma – na primer v strokovni terminologiji. Prav tako v njem ni prostora za opisovanje različnih možnosti, ki jih uporabljajo govorniki, brez jasne usmeritve.« (KSJJ SAZU)

Očitno tudi zahtevnemu uporabniku ne bo lahko pojasniti, da Pravopis ni odložišče za vse normativne, slovnične, stilistične in skladenjske težave, ki jih ima slovenščina.

Od pravopisa ni mogoče pričakovati, da bo začel vključevati opise skladenjskega ujemanja, vikanja, polvikanja in vseh drugih področij, ki presegajo pravopisno jedro. Morda bi taka vprašanja lahko zajel jezikovni svetovalec ali stilistični priročnik.

Slovnični del pravopisa se je že v izdaji iz leta 2001 funkcijsko specializiral. Vključuje predvsem tisti del slovničnega opisa, ki ga uporabnik potrebuje za pisanje, za razmerje med glasom in črko, za oblikoslovne pravopisne odločitve in za prevzemanje tujih imen.

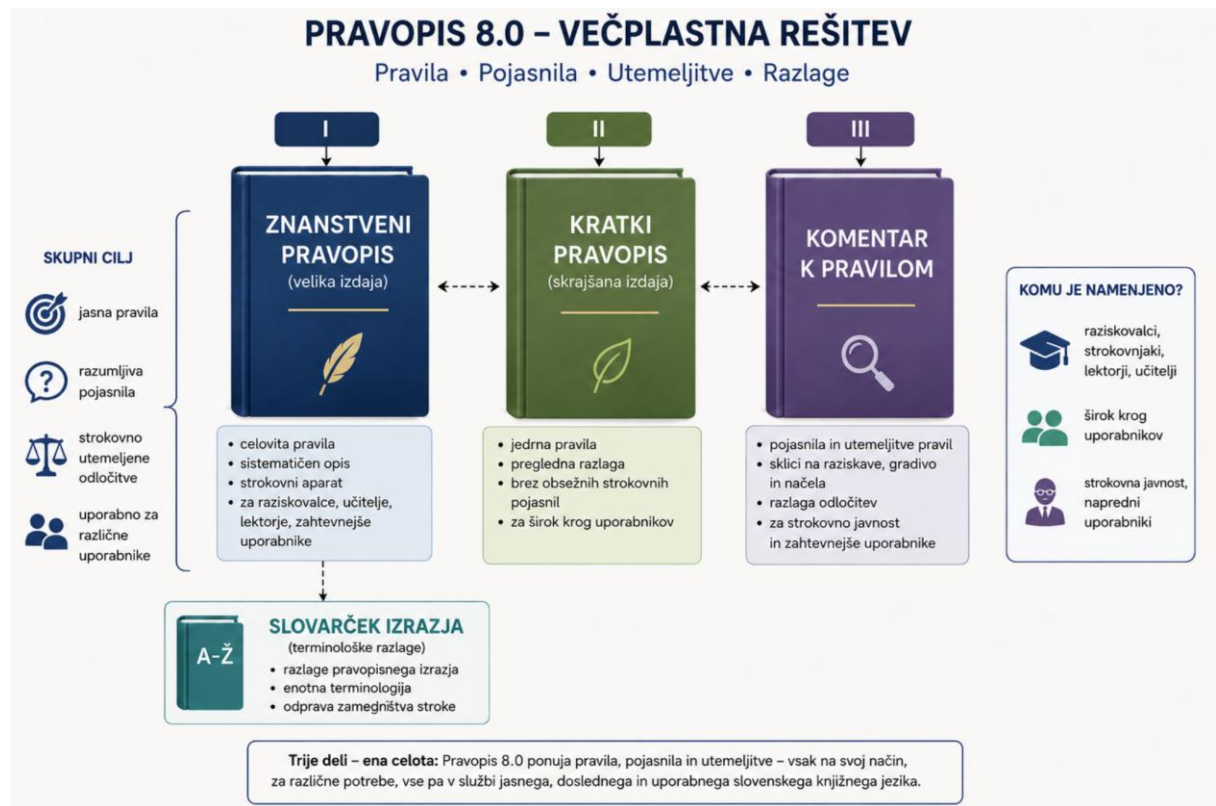
10. Gospodarnost in različne ravni uporabnosti

Zavedamo se, da so pričakovanja različna. Na eni strani si uporabniki želijo kratka pravila, na drugi strani pa čim več pojasnil, opisov in utemeljitev. Očitno je, da vseh pričakovanj ni mogoče zadovoljiti z eno samo obliko priročnika.

Zato smo se odločili za večplastno rešitev.

1. Ob znanstvenem pravopisu bo pripravljena tudi **kratka oziroma skrajšana izdaja** za uporabnike, ki ne potrebujejo vseh strokovnih pojasnil.
2. **Terminološke razlage** bodo dobile svoje mesto v slovarčku izrazja. S tem odpravljamo tudi zamudništvo stroke na področju pravopisnega izrazja.

3. Ob pravilih bo izšel tudi **komentar**, iz katerega bo razvidno, na katere raziskave, gradivo in načela se opirajo posamezne rešitve. Takšni komentarji so v drugih normativnih okoljih nekaj običajnega – poznajo jih na primer pravniki ob zakonih.

S tem želimo vzpostaviti razliko med pravilom, pojasnilom in strokovno utemeljitvijo. Uporabnik, ki potrebuje hitro rešitev, bo lahko posegel po kratki izdaji. Uporabnik, ki želi razumeti ozadje, bo imel na voljo razlago. Strokovnjak, ki želi preveriti argumentacijo, pa komentar.

Sklep

Pravopisna prenova ni enkratno dejanje in ni zaprt kabinetni postopek. Je dolgotrajen proces, v katerem se srečujejo izročilo, sistem, raba, raziskave, javna razprava in strokovni konsenz.

Javna razprava zato ni neka motnja v postopku, v katerem bi jezikoslovec jezikoslovka moral podatki vrhovno mnenje o vsem, ampak njegov sestavni del.

Tudi pripombe niso dokaz, da je postopek spodletel, temveč dokaz, da je bil odprt. Hkrati pa odprtost ne pomeni odpovedi strokovni presoji. Ne pomeni, da mora biti vsaka pripomba sprejeta, temveč da mora biti vsaka resno pregledana.

Cilj Pravopisa 8.0 ni pravopis, ki bi zgolj popisoval vse, kar se pojavlja v rabi. In tudi ne pravopis, ki bi kazal mišice ter brez pojasnil zapovedoval iz neke neoprijemljive individualne predstave o pravilnosti.

In če se vrnem – predlog pravil ni premiera. Je generalka. In prav zato je zdajšnji čas namenjen prav temu: pregledu, usklajevanju, popravkom in pripravi pravil, ki bodo kot celota zdržala strokovno, pedagoško in javno rabo.

Da je taka praksa uveljavljena v srednjeevropskem prostoru 21. stoletja pričajo tudi znanstvene izdaje, ki primerjajo metode in izhodišča. Slovenski prostor se tu enakovredno postavlja tudi na evropski zemljevid.